

RECENZIO STELIAN TĂNASE „ACASĂ SE VORBEȘTE ÎN ȘOAPTĂ...” CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

Csedő Krisztina

„Stelian Tănase-val kapcsolatban a forrás a következőkről tájékoztat...” – „Sursa vă informează următoarele în legătură cu Stelian Tănase...”

Azt mondja egy népi közmondás, hogy „az idővel egyszerre kell nagyvonalúan bánni, és egyszerre kell azt alázatosan szolgálni”. Ezt nem *kell*, hanem másként nem is lehet.

De mi a helyzet a múlttal? Értelemszerűen a múlt is az idő része, építőköve. *Nagyvonalúság* – mondjuk – a múlttal szembeni szemlehungyás, az ismételt fehér lappal való indulás, a „felejtünk-el-mindent” (mint pl. a kommunizmus volt, de kommunisták nem, besúgás volt, de besúgók nem, korrupció van, de korrupciósak nincsenek) jelenség. *Alázatos szolgátság* a múlt felismerése, elismerése, annak a jelenbe való beépítése.

Stelian Tănase *Acasă se vorbește în șoaptă. Dosar & jurnal din anii târzii ai dictaturii* (Otthon suttogva beszélnek. Dosszié és napló a diktatúra kései éveiből – Compania Kiadó, Bukarest, 2002) című nemrég megjelent könyve a múlt hét évének olyan tükrök, melyben szó sincs nagyvonalúságról: a nyolcvanas évek besúgógyeinek a kisember szempontjából elmondott nyersen tragikus története.

Tănase – aki jelenleg közéleti szereplő, tévészerkesztő, a Társadalmi Párbeszéd Csoport alapító tagja – 2001-ben olvashatta el az általa „csúnya”-nak ítélt szeku-dossziéját, amely 1983 márciusától 1989 december 20-ig tartalmaz bejegyzéseket, rendeleteket, jelentéseket és feljelentéseket. A Securitate figyelmét az 1982-ben megjelent első, a *Luxul melancoliei* (A búskomorság fényűzése) című szépirodalmi regényével keltette fel: eleinte „csak”, az íróknak kijáró általános, de kötelező állami kíváncsiság módszereit alkalmazták vele szemben, de később már a besúgás, a követés, a telefon-lehallgatás összefonódó rendszere figyelte – szó szerint is – lépéseit, szavait, gondolatait...

Jelen kötet szeku-dossziéjának néhány dokumentumát Tănase az akkori naplófeljegyzéseivel párhuzamosan mutatja be. De vajon ugyanarról az emberről szól a két írás? Egyik a történetek legapróbb részleteinek leírásában látja a megismerés,

kiismerés kulcsát, másik a történetek tragikomikumán túl saját léte, az írás, a létező állapotok, az ellenállás lehetséges (?) kérdéseire fektet hangsúlyt. Mintha más-más személyről lenne szó, kiknek a sorsa helyenként egymásra tevődik.

A könyv éppen ezért nem csak Tănase-ról szól. Ő csupán a kiindulópont és a célpont („*obiectiv*”), de a célkeresztben a 89 előtti tehetetlen, „könyvének kiadását végtelenségig váró” értelmiségi áll. Az író-elit(ek)re és kapcsolatrendszeikre, ezek szervezési logikájára derül a szeku-fény: tudni kellett, hogy ki kivel érintkezik, miről és hogyan vélekedik, milyen könyveket és videofilmeket olvas és kölcsönöz, ki kivel mit beszél meg, mikor és hol, hány külföldi ismerőse, netán barátja van, mi azok foglalkozása, anyagi helyzete és főleg politikai beállítottsága, és mindez egyáltalán miért történik. A kiindulópontokat ismerni kellett, hogy azok majd későbbi célpontokká válhassanak. A könyv kiválóan érzékelteti a „legyél, hogy megszűntethessenek” totalitarista elvet, s egyben beavatja az olvasót a lehallgatottakra, a megfigyeltre – végső soron a 89 előtti román társadalomra – jellemző életérzésekbe, aspirációkba, illetve tehetetlenségbe és cselekvés-képtelenségbe. Abba az életérzésbe vezet bele Tănase, ami mindannyiunkat a hatalommal szemben védtelessé, illetve duplicité-cinkossá tett, ellehetetlenítve bármiféle gerinces ellenállást.

A kötet naplófeljegyzései azon nyolcvanas évek során születtek – írja Tănase –, mikor a rendszer végtelenül embertelenné vált: az abszolutizmus nem ismert határokat, a cenzúra és a politikai rendőrség egyre aktívabbá vált, a rendszer kritikája elképzelhetetlen volt, és a diktátor és feleségének kultusza, szultánizmusa egyre nyomasztóbbá növekedett. A napló így a személyiség tönkretételének számtalan kísérletéről szól, és a menekülés lehetséges formájáról: az írásról, mint az „aktív ellenállás” egyetlen megmaradt (?) eszközéről beszél, de a szürke és porciózott román valóságról, táborról és ellentáborról, a cenzúra hatalmas méreteiről, a szeku néhol börtönszobákba illő lehallgatási fogásairól szól.

A dosszié valósága a napló valóságánál könyörtelenebb: az iratokban többnyire nem is Stelian Tănase-ról van szó, hanem

egy „Ștefan” fedőnevű célpontról („*obiectiv cu nume conspirativ Ștefan*”), akinek az életéről a szintén fedőnévvel rendelkező források („*sursa V. Cristescu*”, „*sursa Nicu*”, „*sursa Matei*” stb.) számoltak be gyanúsán hűségesen. A besúgókon kívül a Securitate rendelkezésére más eszközök is álltak: lehallgató-készülékek a házban, a telefonban, vendéglőben a tányér alatt, barátoknak kölcsön adott kazettás levelek átírása, utcai követések, külföldi levelek lemásolása és nem épp tartalomhű román fordítása stb., viszont az „emberi tényező” szerepe a legtragikusabb, legérthetlenebb. A leírt vagy átírt dokumentumok sajátos szóhasználattal rendelkeznek és a széljegyzetek

(„*să-l obținem*” – tegyük szert rá; „*atenție!*” – figyelem! ; „*verifică*” – ellenőrizni; „*identificare și investigații*” – beazonosítás és kivizsgálások) azt bizonyítják, hogy a jelentéseket nagy figyelemmel követték. Személyes és egyedi élmény ez a könyv. Az élmény kegyetlensége már csak ott fokozódhatott, mikor 2001-ben kiderült, hogy az amúgy is általános „nincs-” csel jellemezhető nyolcvanas évekhez még egy vonás adódik hozzá: barátság sem volt (sincs). Tănase legtermékenyebb és talán a legtöbbet ártó besúgója épp legjobb barátja volt. Mert hát – amint később személyesen és a nagy nyilvánosság előtt meglehetősen fölényesen jelentette ki – „segíteni akart”.